

Algoritmer og konsentrasjonssvikt

Innblikk i et leseforløp fra VG1

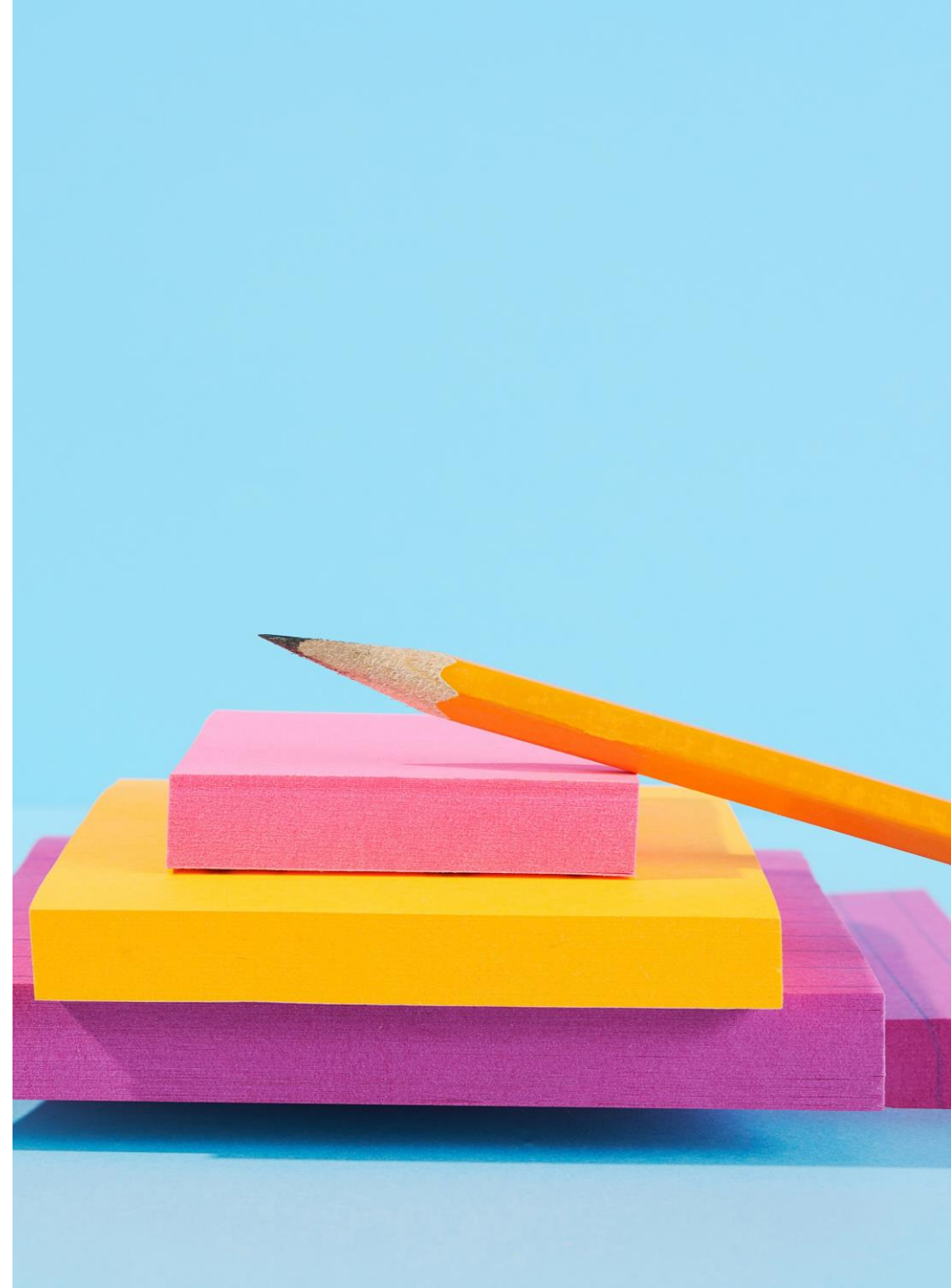
Bakgrunn og rammer

- Skoleåret 2022/2023
- Desentralisert ordning for kompetanseutvikling (DEKOMP)
- Porsgrunn Videregående Skole og Universitet i Sørøst-Norge ved veileder og leseforsker Tonje Stenseth
- Grunnleggende ferdigheter (GF)
- VG1 Idrett
- Norsk og Engelsk
- Lesing - lesestrategier

Hva ville jeg at elevene skulle oppnå?

- Opplive nytten av lesestrategier
- Forholde seg til multiple kilder om samme tema
- Utøve kritisk lesing
- Få dybdeforståelse for et komplekst og aktuelt tema
- Innta en annen meningsposisjon enn de vanligvis har
- Oppnå god nok forståelse av de ulike kildene til å kunne argumentere selvstendig
- Trekke slutninger på bakgrunn av flere innfallsvinkler
- Unngå overflatekunnskap og polarisert debatt om tematikken

Forankring i læreplanen – lesing som GF

Å kunne lese i norsk innebærer å lese både på papir og digitalt. Det innebærer å kunne lese og reflektere over skjønnlitteratur og sakprosa, å beherske lesestrategier tilpasset formålet med lesingen og å kunne vurdere tekster kritisk. Lesing i norsk innebærer også å lese sammensatte tekster som kan inneholde skrift, bilder, tegninger, tall og andre uttrykksformer. Norsk har et særlig ansvar for opplæringen i å kunne lese. Utviklingen av å kunne lese i norsk går fra den grunnleggende avkodingen til å lese, tolke og reflektere over tekster i ulike sjangre, for ulike formål og av ulik lengde og kompleksitet. Den første leseopplæringen skal foregå på elevens hovedmål. (Kunnskapsdepartementet, 2019)

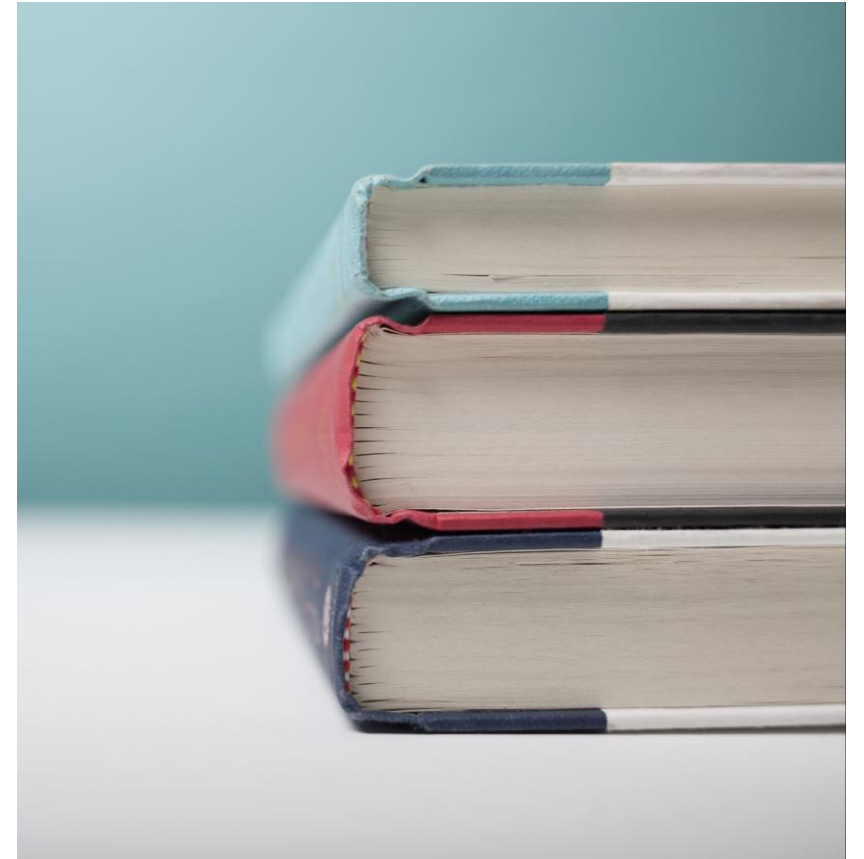
Lesestrategier (LS)

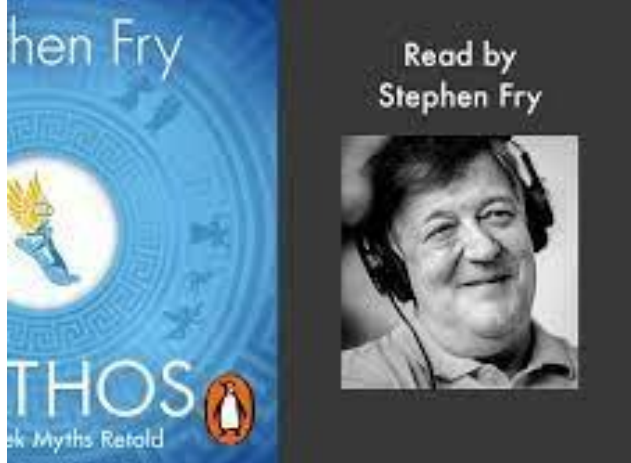
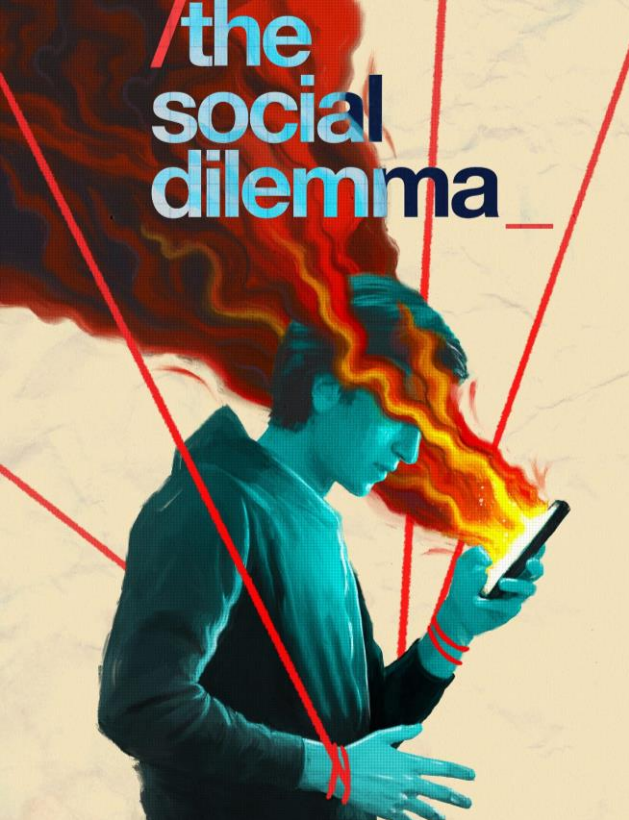
Metastudie «Lesestrategier – en kunnskapsoversikt» (Brevik, L. m.fl, 2019)

- Siste 10 år med undervisning og bruk av LS i OECD-land
- 34 studier mellom 2007 og 2017
- Fra lærerens undervisning til elevenes selvstendige bruk

Hva viser studien?

- Elever lærer (om) LS i skoleløpet, men bruker dem i liten grad
- Elevenes metakognitive bevissthet har sammenheng med leseforståelsen
- Tekstene må ha en viss kompleksitet
- Best effekt når ulike strategier brukes sammen og tilpasses teksten

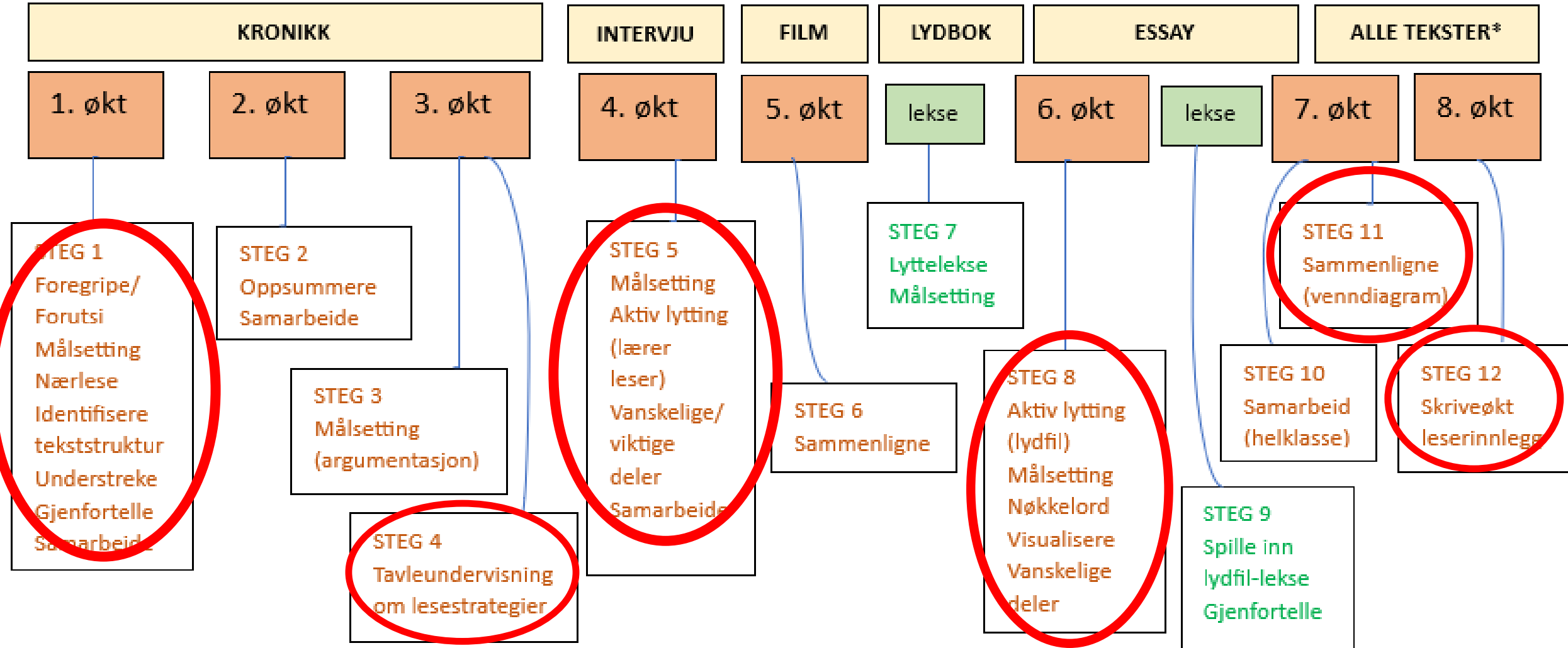

Tematikk & kilder

- Konsentrasjonssvikt – digitale klasserom – sosiale medier – algoritmer
- Ikke et angrep på ungdommers vaner! Se et større bilde?
- Regulering den digitale hverdagen (i skolen)
- «Konsentrasjonssvikt på pensum» – kronikk fra Dagbladet – Agnes Ravatn (2014)
- «Er vi i ferd med å miste konsentrasjonsevnen?» – intervju med Johann Hari fra Morgenbladet – 2022
- *The Social Dilemma* – prisvinnende dokumentarfilm på Netflix – Jeff Orlowski (2020)
- *Mythos* – (utdrag fra lydbok) – fortellinger fra greske myter. Gjendiktet og innlest av Stephen Fry (2017)
- *Ekko* – et essay om algoritmer og begjær – Brageprisvinnende sakprosa (utdrag) – Lena Lindgren (2021)

Steg for steg beskrivelse

Steg 1 - Kronikken

- Foregripe/forutsi
- Identifisere tekststruktur
 - Vi ser på illustrasjonen sammen på skjerm:
 - Hva tror dere teksten handler om?
 - Hvem lider av konsentrasjonssvikt?
 - Hvor går ledningene/hvem trekker i trådene?
 - Elevene får bildeteksten:
 - Hva er en kronikk?
 - Hvem er Agnes Ravatn? (muntlig)
- Nærlese og understreke – tekst på papirkopi
- Gjenfortelle/Samarbeide – ett og ett avsnitt
- Målsetting
 - Definere den retoriske situasjonen
 - Finne minst to påstander med belegg og hjemmel (innlev.)
- Oppsummere
 - Avsnitt fordeles og oppsummeres/parafraseres av elevene i læringspar (innlev.)

STEG 1

Foregripe/
Forutsi
Målsetting
Nærlese
Identifisere
tekststruktur
Understreke
Gjenfortelle
Samarbeide

VILJESTYRKE: Eg veit noko anna som også er absurd: å la elevane utøve sjølvkontroll i form av å motstå fristelsen det er å spele, vere på Facebook og fikle med mobilane, og slik la dei svi av den viljestyrken det var meininga at dei skulle bruke på andre oppgåver, skriv Agnes Ravatn i laurdagskommentaren. Illustrasjon: Flu Hartberg

Steg 4 - Lesestrategier

STEG 4

Tavleundervisning
om lesestrategier

Memoreringsstrategier	Fordypningsstrategier	Kontrollstrategier
Aktiv lytting	Aktivere forkunnskaper	Klargjøre
Gjenfortelling	Foregripe/forutsi	Målsetting
Lage grafiske diagram	Identifisere	Overvåke/kontrollere
Høytlesing	tekststruktur	forståelse
Lese på nytt	Kontekstlesing	Stille og besvare
Ta notater og velge ut	Nærlesing	spørsmål
nøkkelord	Oppsummering	Vanskelige deler
Skumlese	Samarbeidslæring	Viktige deler
Understreke	Sammenligne med	
	andre tekster	
	Trekke slutninger	
	Visualisere	

- Samtale om definisjonen av lesestrategier (LS)
- Har vi brukt noen LS i arbeidet med Ravatns tekst?
- Hvilken nytte har disse hatt?
- Tavleundervisning og helklassesamtale om de ulike kategoriene og strategiene

(Brevik, et al., 2019)

Steg 5 - Intervjuet

STEG 5
Målsetting
Aktiv lytting
(lærer leser)
Understreke
Vanskelige/
viktige deler
Samarbeide

- Utvalgte LS på tavla, rask repetisjon
 - Aktiv lytting
 - Understreke
 - Markere vanskelige og viktige passasjer
- Presentasjon av målsetting
 - Forstå tekstens hovedbudskap
 - Forstå kløpolvermetaforen
- Tekst på ark + høytlesing
 - Blir ferdig samtidig
 - Støtte forståelse med trykk og tonefall
- Helklassesamtale
 - Kløpolvermetaforen!
 - Plassering av skyld

«Er vi i ferd med å miste konsentrasjonsevnen?»

Steg 8 - Utdrag fra *Ekko*

STEG 8

Aktiv lytting
(lydfil)
Målsetting
Nøkkelord
Visualisere
Vanskelige
deler

- Utdraget på papir
- Tilgang til lydfil (43 minutter)
- Lesestrategier på tavla
 - Aktiv lytting
 - Nøkkelord (innlev.)
 - Visualisere/nøkkelbilder (innlev.)
 - Markere vanskelige og viktige deler
- Målsetting
 - Forstå hva en algoritme er
 - Forstå hva oppmerksomhetsøkonomi er
 - Forstå hovedbudskapet
- Spontant samarbeid

Steg 11 – sammenligning

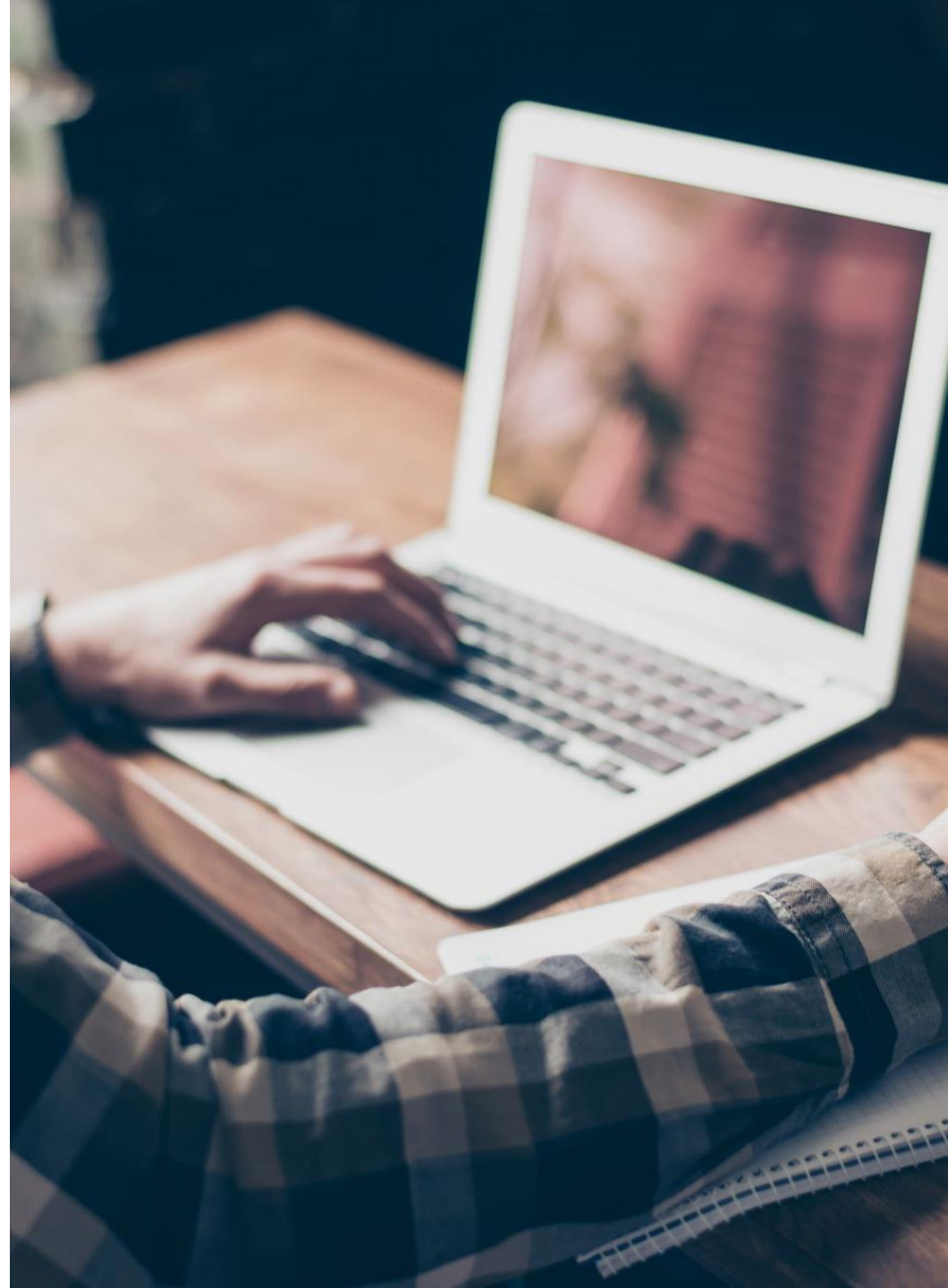

STEG 11
Sammenligne
(venndiagram)

- Noen oppklaringer fra meg etter å ha hørt opptakene og sett på notatene
- Venndiagram i læringsgrupper
- LS for å løse venndiagramoppgaven
 - Skumlese
 - Samarbeide
 - Sammenligne
- Klassesamtale om venndiagrammene

Steg 12 - Skriveøkten

- «Eksamensnett» – kun ordinære hjelpemidler til eksamen
- 90 minutter
- Selvstendig arbeid
- Alt av egne notater og utskrifter kunne brukes

Steg 12 - Skriveøkten – «leserinnlegget»

Skjerp dere, ungdommer!

Jeg syns ikke det går en eneste dag uten et nyhetsoppslag om hvor dårlig påvirkning det digitale livet har på ungdommen vår og samfunnet vårt. Det finnes visst ikke grenser for hva vi kan gi Mark Zuckerberg og hans kollegaer i Silicon Valley skylda for. Det er Pc'ns skyld at norske elever gjør det dårlig på skolen. Det er Instagram sin skyld at Sophie Elise og alle andre er deprimert og suicidale. Det er Facebook sin skyld at det er konflikter og demonstrasjoner i verden og at demokratier smuldrer opp. Dette er det dummeste jeg har hørt! Jeg grøsser! Hva skjedde med god gammeldags selvkontroll? Har vi helt gitt opp på oss selv og barna våre? Foreldre må oppdra ungene sine, og ungdom må rett og slett skjerpe seg, og slutte å syte. Sosiale medier er bare hva vi selv gjør det til – om du skal skylde på noen så skyld på deg selv! Vi trenger ikke regulering av sosiale medier – vi trenger bedre selvregulering og viljestyrke!

Hilsen en som klarer å legge ansvaret der det hører hjemme!

Dette leserinnlegget sto på trykk i lokalavisa *Dalen Tidende* 14. mars 2023.

Steg 12 - Skriveøkten - oppgaven

Du skal skrive et motsvar til «en som klarer å legge ansvaret der det hører hjemme», der du saklig argumenterer for og begrunner, hvorfor bruk av internett og sosiale medier bør reguleres, både i skolesammenheng og i samfunnet ellers. Din mening er at avsenders holdning skyldes mangel på kunnskap om hvordan sosiale mediers algoritmer virker, hvordan vår oppmerksomhet har blitt et produkt som selges, og hvordan viljestyrke egentlig fungerer. Du mener hen er for dårlig orientert om hvordan tech-bransjen kynisk utnytter menneskelige svakheter for egen vinning.

Steg 12 - Skriveøkten - rammer

- ✓ Tenk **retorikk**, du skal skrive en **argumenterende** tekst
- ✓ Hold en **saklig** tone, uten å bli *for* formell (leserinnlegget du skal svare på er ganske uformelt og usaklig, og viser mangel på måtehold).
- ✓ Vær gjerne **personlig**
- ✓ Vis til **troverdige** kilder (men UTEN tradisjonell kildeføring)
- ✓ Tenk før du begynner å skrive, og lag deg en liten **disposisjon** - bruk gjerne en klassisk 5-avsnitts struktur, med en påstand og tilhørende belegg per avsnitt: *overskrift, innledning, argument 1, argument 2, argument 3, avslutning.*
- ✓ Ta hensyn til alle tre **appellformer** når du skriver
 - **Ethos** (behage)
 - Vis forstand
 - Vis karakter
 - Vis velvilje
 - Vis måtehold
 - **Pathos** (bevege)
 - Kom med overraskende, skremmende, interessant fakta
 - Uttrykk følelser med tegnsetting
 - **Logos** (belære)
 - Finn gode argumenter. Belegg påstandene dine!
 - Eureka! Prøv å få leserne til å innse noe de ikke har innsett før!

Eleveksempel

Nøkkelord:

- Konsentrasjonsvansker
- Dypdistrahert
- Søkelyset (evnen til konsentrasjon)
- Dagslyset (evnen til å se klart og lyse opp samfunnsmessige beslutninger)
- Stjernelyset (lyset vi ser opp mot, for å finne håp og mening i livet)
- Narcissus blir «noen»
- Ekko blir «ingen»
- NB, her er det smittefare (instagram)
- Ekko splitter

Eleveksempel – leserinnlegg - utdrag

Har du noen gang tenkt på hvorfor nesten alle reklamer og innlegg du får opp på sosiale medier ligner på annet innhold du liker? Hvorfor du får opp flere titalls reklamer om fotballutstyr når du kun har gjort et lite søk på en drakt? Dette skyldes noe som kalles for «anbefalingsalgoritmer». Dette er et matematisk system som samler opp informasjonskapsler for å servere deg de videoene og bildene som passer deg best. Hver gang du gjør et søk på nettet, trykker liker på et bilde eller generelt bare ser på videoer, blir data samlet opp som brukes til å beregne den neste reklamen du får opp på skjermen.

Eleveksempel forts.

[...]I artikkelen «Er vi i ferd med å miste konsentrasjonsevnen» skrevet av Charlotte Lunde, bruker forfatter Johann Hari et veldig relevant eksempel. Hvis noen står og heller kløpulver på deg, for så å be deg stoppe å klø. Hvem sitt ansvar er det at du stopper å klø? Hvis du skal stoppe å klø, så er det helt avgjørende å finne kilden til kløpulveret. Akkurat det samme gjelder for ukritisk bruk av sosiale medier og internett. Vi er nødt til å finne kilden som gjør at vi bruker internett på en ukritisk måte. Vi er nødt til å stoppe anbefalingsalgoritmen. [...]Jeg føler at det blir helt feil å skyldde på vår egen viljestyrke i denne saken. Som prisvinnende forfatter Agnes Ravatn sier i kronikken sin «Konsentrasjonssvikt på pensum» så kan viljestyrken vår sammenliknes med en muskel, den blir sliten når vi bruker den, noe som flere studier har undersøkt og bekreftet.

Eleveksempel forts.

Og dette er Mark Zuckerberg og hans menn i Silicon Valley helt klare over. Derfor har de valgt å utnytte denne dårlige egenskapen. Google, Facebook, Instagram og lignende bruker noe som vi kaller for en «Oppmerksomhetsøkonomi». Det vil si at de tjener penger på vår oppmerksomhet. Når vi ser på videoer, bilder og reklamer så fosser det inn penger på kontoene i Silicon Valley. Studie etter studie viser at lav selvkontroll korrelerer med lav inntekt. Så mens vi sitter å scroller på Facebook og betaler lønningene til Zuckerberg, så sitter vi igjen med dårlige selvkontroll som da kan føre til lavere inntekt. Nesten som et lite pyramidespill. [...] Disse meningene spres via sosiale medier og får folk til å engasjere seg og prate kun fordi andre gjør det. Disse hendelsene er veldig lik myten om «Narcissus og Echo», der Echo har fått en forbannelse der hun kun kan prate hvis noen prater til henne først.

Er det noe vi har gjort som du tenker har gjort deg flinkere til å lese vanskelige tekster?

«Gjenfortelle i grupper hva teksten handler om

«Det å snakke sammen om den vanskelige teksten har gjort meg flinkere til å forstå»

«Spesielt å gjenfortelle teksten er nyttig for å evt. korrigere meg selv, men og for å få flere perspektiv»

«Lesing er ikke det samme som før på den måten at jeg er mer bevisst på lesestrategier»

«Å markere viktige deler har gjort det lettere å bruke teksten senere i prosessen»

«Å gjenfortelle har gjort det lettere å huske teksten til senere bruk»

«Når læreren har lest høyt (i timen)»

«Jeg dobbeltsjekker om jeg følger med på det jeg leser og om jeg forstår»

I etterpåklokskapens lys...

- Alle elever klarte oppgaven på sitt nivå – alle klarte å enten eksplisitt eller implisitt å nevne en kilde, mange klarte å nevne to, noen klarte å få med alle tre skriftlige kilder
- Tone ned kravet om retoriske ferdigheter i egen utforming?
- Alle elever har forutsetning for å få til noe i dette opplegget
- Naturlig tilpasset ulike nivåer av lesekompetanse
- Opplegget, med kilder av ulike format, kompleksitet og lengde, i et samspill og med leserammer favnet elevgruppen bredt
- Til og med de sterkeste elevene fikk utfordringer
- Å jobbe med krevende, komplekse leseforløp tar tid, men kan se ut til å være en god investering

Referanser

- Brevik, L. M., Tengberg, M. & Ekström, L. (2019) Lesestrategier – en kunnskapsoversikt. *Bedre Skole*, 31. årgang (nr.1) [https://www.uv.uio.no/ils/personer/vit/lisbbr/2019-brevik-tengberg---ekstrom-\(2019\)-bs-0119.pdf](https://www.uv.uio.no/ils/personer/vit/lisbbr/2019-brevik-tengberg---ekstrom-(2019)-bs-0119.pdf)
- Fry, S. (2017) *Mythos*. Penguin Audiobooks
- Kunnskapsdepartementet (2019). *Læreplan i norsk (NOR01-06)*. Fastsett som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.
- Kleven, L. & Stenseth, T. (under arbeid). Algoritmer og konsentrasjonssvikt – utvikling av elevers lesestrategier gjennom et leseforløp i norsk.
- Lunde, C. (2022, 22. juli). Er vi i ferd med å miste konsentrasjonsevnen? *Morgenbladet*. https://www.morgenbladet.no/aktuelt/2022/07/26/er-vi-i-ferd-med-a-miste-konsentrasjonsevnen/?_cb=YWlzMzUzNTktODZjOS00YjYwLTg5MDAtNDk1NmQ2ZGQwNjdm&state=2e56ade4-018e-1000-a89c-380f837a9ac0
- Orłowski, J.(Regissør). (2020). *The Social Dilemma*[Dokumentarfilm]. Netflix
- Ravatn, A (2014, 14. mars). Konsentrasjonssvikt på pensum. *Dagbladet*. <https://www.dagbladet.no/kultur/konsentrasjonssvikt-paring-pensum/60211209>